

Specifické poruchy učení

Doporučení pro rodiče žáků se specifickými vývojovými poruchami učení:

- pročtěte si pozorně doporučení pedagogicko-psychologické poradny;
- věnujte se s dítětem domácí přípravě kratší dobu, ale pravidelně (při delším nárazovém učení dítě neudrží pozornost);
- buďte důslední;
- spolupracujte s vyučujícími;
- povzbuzujte dítě, nenechte se odradit případným neúspěchem.

Základní informace o specifických poruchách učení:

Specifické vývojové poruchy učení (dále jen SPU) bývají definovány jako neschopnost naučit se číst, psát a počítat pomocí běžných výukových metod za průměrné inteligence a přiměřené sociokulturní příležitosti. Tyto poruchy nazýváme vývojovými z toho důvodu, že se objevují jako vývojově podmíněný projev. Objevují se většinou v mladším školním věku a mohou provázet člověka až do dospělosti.

V současnosti se děti s touto problematikou také označují jako žáci se specifickými výukovými potřebami, což jejich problematiku vystihuje lépe, protože reedukace poruch spočívá především v použití jiných výukových a pracovních metod.

SPU patří k nejrozšířenějším dětským potížím, vyskytují se u 5-20 % dětské populace. Mezi dětmi s poruchami učení a chování je přibližně 90 % chlapců.

Základní typy poruch učení:

- Dyslexie – specifická porucha čtení
- Dysgrafie – specifická porucha psaní
- Dysortografie – specifická porucha pravopisu
- Dyskalkulie – specifická porucha osvojování matematických schopností
- Dyspraxie – specifická vývojová porucha motorické funkce
- Dyspinxie – porucha v oblasti výtvarných dovedností
- Dymúzie – porucha v osvojování hudebních dovedností
- Dyslexie – specifická vývojová porucha čtení

Dyslexie – specifická vývojová porucha čtení:

Slovo dyslexie pochází z řečtiny a doslovně znamená „potíže se čtením“. Děti s dyslexií se nejsou schopny naučit číst běžnými výukovými metodami.

Porucha vzniká většinou na podkladě poruchy zrakové percepce, kdy je porušeno zrakové vnímání, velmi často zrakové rozlišování např. stranově obrácených tvarů a detailů, rozlišování figury a pozadí, vnímání barev. Bývá přítomna porucha pravolevé a prostorové orientace.

Projevuje se obtížemi ve čtení, kdy je porušeno čtení jako vlastní akt: je buď pomalé, namáhavé, neplynulé, s menším výskytem chyb (tzv. pravohemisférové čtení) nebo naopak rychlé, překotné, se zvýšenou chybovostí (tzv. levohemisférové čtení). Dítě má problémy s intonací a melodií věty, nesprávně používá i dech. Žáci často opakují začátky slov, neudrží pozornost na jednom řádku, přeskakují řádky a hůře se orientují v textu. Při čtení se objevují typické specifické chyby:

- záměny tvarově podobných písmen, např. b-p-d;
- snížená schopnost spojovat zvukovou a psanou podobu hlásky;
- nerozlišování hlásek zvukově si blízkých;
- přesmykování slabik (tzv. kinetické inverze), např. lokomotiva – kolomotiva;
- vynechávky písmen, slabik, slov, vět;
- přidávání písmen, zvláště vkládání samohlásek do shluků souhlásek;
- vynechávky diakritických znamének nebo jejich nesprávné použití;
- domýšlení koncovek slov;
- neporozumění obsahu čteného textu.

Problémy se objevují i v reprodukci čteného textu. Dítě si buď vůbec nepamatuje, co četlo, reprodukuje nesprávně, protože se příliš soustředilo na výkon čtení jako takový, nebo je reprodukce chudá, útržkovitá. Některé děti jsou schopny text reprodukovat pouze za pomoci návodných otázek.

Tyto obtíže mohou vznikat také pokud dítě používá nesprávnou techniku čtení, tzv. dvojitě čtení, kdy si přečte slovo napřed potichu pro sebe a teprve pak jej přečte nahlas.

U dyslektických dětí tedy dochází k disproporcii mezi úrovní jejich obecných schopností, která je vyšší než jejich úroveň čtení. Tito žáci mají tedy obtíže všude tam, kde jsou závislí na výkonu čtení – zcela jistě ve výuce cizích jazyků, v naukových předmětech, ale i v matematice, zvláště při řešení slovních úloh. Problémy se při přetrvávající poruše většinou prohlubují na 2. stupni ZŠ, kde je práce s textem základem ve výuce většiny předmětů, a kde je potřeba získávat další informace samostatným studiem z učebnic a další literatury.

Dysortografie – specifická vývojová porucha pravopisu:

Vzniká většinou na podkladě poruchy sluchové percepce, kdy je porušeno sluchové vnímání, často zejména sluchové rozlišování. Jedná se o rozlišování zvuků, výšky, hloubky a délky tónů, jednotlivých hlásek, slabik a slov. Bývá porušena schopnost sluchové analýzy a syntézy, sluchové orientace a sluchové paměti. Objevuje se i porucha koncentrace pozornosti.

Porucha se projeví zejména při psaní diktátu, kde se vyskytují specifické chyby:

- vynechávky písmen, slabik, slov i vět;
- přidávání písmen;
- vynechávky nebo nesprávné umístění diakritických znamének;
- přesmykování slabik;
- záměny hlásek zvukově podobných, zvláště znělých a neznělých (děti znají pravidlo, ale neumějí ho použít);
- záměny slabik zvukově podobných – např. di, ti, ni / dy, ty, ny. Nesprávné rozlišování následně ovlivní i určování pravopisu podstatných a přídavných jmen podle vzorů, které na tyto slabiky končí. Druhotně je pak ovlivněn i pravopis shody podmětu s přísudkem;
- nedodržování hranic slov v písmu. U starších žáků bývá typické psaní slov dohromady s předložkami a se zvrtnými zájmeny se, si.

Na množství specifických chyb se podílí i snížený jazykový cit u těchto dětí. Při ústním ověřování znalostí dosahují však podstatně lepších výsledků, protože pravidla pravopisu se dokáží naučit. Některé problémy plynou i z pomalého osobnostního tempa, pomalého tempa psaní nebo přílišného soustředění se na výkon psaní jako takový, takže děti pak nestihnou zdůvodnit pravopis během psaní a ani při kontrole napsaného.

Dysgrafie – specifická vývojová porucha grafického projevu, zejména psaní:

Její podkladem bývá nejčastěji porucha motoriky, zvláště jemné, ale někdy i v kombinaci s hrubou. Dále se zde vyskytují poruchy motorické koordinace a senzomotorické obtíže. Obtíže vznikají i při problémech v lateralizaci (při nevyhraněné nebo zkřížené lateralitě, při přecvičeném praváctví či leváctví). Držení psací potřeby bývá rovněž neuvolněné, křečovité. Výsledkem je snížená kvalita písemného projevu, písmo je neuspořádané, až nečitelné, vlastní akt psaní těžkopádný, pomalý, neobratný. Dítě má problém s navazováním jednotlivých písmen, s udržení písmu na řádku a s udržení správného sklonu.

Dyskalkulie – specifická vývojová porucha matematických schopností ve smyslu neschopnosti operovat s číselnými symboly:

Příznaky dyskalkulie jsou velice pestré. Žáci mívají narušenu matematickou schopnost manipulace s předměty konkrétními či nakreslenými a jejich přiřazování k symbolu čísla, bývá postižena i schopnost řadit předměty podle velikosti nebo rozpoznávat vztahy v dimenzi více – méně. Objevují se poruchy v chápání matematických pojmů a vztahů mezi nimi, v chápání čísla jako pojmu apod. Grafická dyskalkulie se pak projevuje narušenou schopností psát numerické znaky, žáci se neumí vyrovnat s příslušným grafickým prostorem, mívají problémy v geometrii. Při operacionální dyskalkulii žáci nezvládají provádění matematických operací, zaměňují jednotlivé operace.

Seznam základní literatury zabývající se problematikou SPU:

- JUCOVIČOVÁ, DRAHOMÍRA – ŽAČKOVÁ, HANA – SOVOVÁ, HANA. Specifické poruchy učení na 2.stupni základních škol. I.vyd. Praha. Nakladatelství D+H, 2003.
- MATĚJČEK, ZDENĚK. Dyslexie – specifické poruchy učení. II. vyd. Praha. H&H, 1993.
- MICHALOVÁ, ZDEŇKA. Specifické poruchy učení a chování. I. vyd. Praha. Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2003.
- MICHALOVÁ, ZDEŇKA. Specifické poruchy učení na druhém stupni ZŠ a na školách středních. II. vyd. Havlíčkův Brod. Nakladatelství TOBIÁŠ, 2004.
- MUNDEN, ALISON – ARCELUS, JON. Poruchy pozornosti a hyperaktivita. I. vyd. Praha. Portál, 2002.
- POKORNÁ, VĚRA. Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování. III.vyd. Praha. Portál, 2001.
- RIEFOVÁ, SANDRA. Nesoustředěné a neklidné dítě ve škole. I. vyd. Praha. Portál, 1999.
- SERFONTEIN,GORDON. Potíže dětí s učením a chováním. I. vyd. Praha. Portál, 1999.
- SWIERKOSZOVÁ, JANA. Neklidné dítě, problémový žák, diagnóza specifické poruchy chování. I.vyd. Ostrava. KVIC Nový Jičín, odloučené pracoviště Ostrava, 2004.
- ZELINKOVÁ, OLGA. Poruchy učení. X. vyd. Praha. Portál, 2003.
- Vzdělávací program Základní škola. II. vyd. Praha. Fortuna, 1998.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. I. vyd. Praha. Výzkumný ústav pedagogický, 2005.
- Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání. I. vyd. Praha. Výzkumný ústav pedagogický, 2005.
- ČERVENKOVÁ, LENKA. Když se učení nedaří. In MF DNES 25.března 2005.
- VOPAVOVÁ, MIRKA. Dyslektici ve světě rozsypané rýže. In MF DNES 13.března 1999.